

Kdo bude rozhodovat o našich univerzitách

Co nám vadí na návrhu vysokoškolského zákona a proč se to týká i vás

Univerzita není jen místo, kde se chodí na přednášky. Je to prostředí, ve kterém vzniká poznání, zpochybňují se zažitě představy a hledají odpovědi na otázky důležité pro celou společnost. Záleží proto na tom, kdo rozhoduje o jejím vedení, penězích a pravidlech — a komu se za svá rozhodnutí odpovídá.

Studentská komora Akademického senátu VUT podporuje přípravu nového vysokoškolského zákona. Nesouhlasí však s navrhovanou reformou řízení, která přesouvá zásadní rozhodování od volených zástupců akademické obce k univerzitním radám. Tady vysvětlujeme proč.

O čem se teď rozhoduje

Předložený dokument je věcný záměr: popisuje, jak má nový zákon vypadat. Není to hotové paragrafové znění ani platný zákon. Právě nyní se ale vybírá základní model, podle kterého se mají vysoké školy řídit. Proto má smysl ozvat se už v této fázi.

Ministerstvo návrh zdůvodňuje potřebou lepšího strategického řízení, jasnější odpovědnosti a větší schopnosti univerzit reagovat na změny. Tyto cíle nezpochybňujeme. Sporné je, zda k nim skutečně musí vést omezení rozhodovacích práv akademické obce.

Od volby a schvalování k pouhému projednání

Dnes mají volené akademické senáty, v nichž působí akademici a studenti, zásadní slovo při výběru vedení a schvalování rozpočtu či vnitřních pravidel. Návrh má velkou část této role přesunout na univerzitní radu o devíti, dvanácti nebo patnácti členech. Ta by vybírala kandidáta na rektora a schvalovala mimo jiné rozpočet, strategii a statut školy.

Senát by nezmizel. Nadále by schvaloval například pravidla studia a stipendií a mohl by kandidáta na rektora odmítnout dvoutřetinovou většinou všech členů. U rozpočtu, strategie či statutu by však měl především právo návrh projednat. To je podstatný rozdíl: můžete vysvětlit, proč s rozdělením peněz nesouhlasíte, ale o jeho schválení rozhodne někdo jiný.

Student v místnosti ještě neznamená studentský hlas

Věcný záměr nezaručuje, že v univerzitní radě bude student s hlasovacím právem. Pokud mezi členy nominovanými senátem žádný student nebude, počítá s účastí studentského zástupce jako hosta bez práva hlasovat.

Představte si jednání o rozpočtu, který ovlivní podmínky výuky nebo rozvoj univerzity. Studentský zástupce může popsat dopad na studující. Při rozhodování se však jeho hlas nezapočítá. Právě proto požadujeme skutečné spolurozhodování prostřednictvím volené reprezentace. Ani jedno studentské místo v radě by samo o sobě nenahradilo pravomoci akademického senátu.

Kdo by vybíral univerzitní radu

Všechny členy by jmenoval ministr, ale nevybíral by je libovolně. Třetinu by navrhl akademický senát, třetinu odborná komise jmenovaná ministrem a poslední třetinu společně již jmenovaní členové. Ministr má nominované osoby jmenovat, pokud splňují zákonné podmínky.

Naše výhrada se týká zejména propojení ministerské výběrové komise a následného výběru poslední třetiny rady. Například u devítičlenné rady by o třech zbývajících místech rozhodovalo prvních šest členů. Třem nominantům ministerské komise by k většině stačil souhlas jediného senátního nominanta. Mohli by tak společně prosadit obsazení poslední třetiny.

Tento příklad neznamená, že takto vybraní lidé budou poslušní ministru nebo že politické ovládnutí automaticky nastane. Ukazuje ale cestu, kterou by mohl vzniknout nepřímý vliv na orgán rozhodující o vedení a penězích univerzity. Návrh obsahuje dílčí pojistky, například omezení členství současných a nedávných politických funkcionářů. Podle nás však dostatečně neřeší tento zprostředkovaný vliv.

Změna zasáhne i fakulty a volby do senátů

Děkana by nově vybíral rektor v otevřeném výběrovém řízení. Akademická obec fakulty by měla prostor při slyšení uchazečů, ale to není totéž jako rozhodování jejího voleného senátu. Návrh přesouvá těžiště řízení fakult k rektorovi a vnitřním pravidlům univerzity.

Současně navrhuje nejvýše dvě po sobě jdoucí funkční období člena akademického senátu vysoké školy. S tím nesouhlasíme. Obměna reprezentace je důležitá, ale o obnovení důvěry mají rozhodovat především voliči. Plošný zákaz může připravit senáty o zkušené zástupce i tam, kde si akademická obec přeje, aby pokračovali.

Podmínky víceletého financování

Pětileté smlouvy se státem mohou univerzitám usnadnit plánování. Samy o sobě nejsou problém. Věcný záměr ale počítá také s krácením prostředků, pokud se smlouvu nepodaří uzavřít. Škola by tak při vyjednávání čelila finančnímu tlaku. Požadujeme pravidla, která zaručí předvídatelnost a zabrání tomu, aby se financování stalo nástrojem nátlaku.

Návrh přitom počítá i s pojistkami: změna smluvních cílů má vyžadovat dohodu obou stran a při rozpočtovém snížení se mají přiměřeně upravit požadované výsledky. Je správné to uznat. Tyto mechanismy však neodstraňují naši výhradu ke krácení financí při neuzavření smlouvy ani neřeší dostatečnost celkového objemu peněz.

Jiný způsob rozdělování prostředků sám nezajistí peníze navíc na výuku, pracovní podmínky či podporu studujících. Proto požadujeme, aby nový zákon doprovázel konkrétní plán řešení dlouhodobého podfinancování a sociálních překážek ve studiu.

Proč nestačí pozvat nás na jednání

Konzultace mají smysl tehdy, když lze zjistit, co se s připomínkami stalo. Požadujeme přehledné veřejné vypořádání zásadních námitek, včetně vysvětlení, proč byly odmítnuty. Účast zástupců vysokých škol na schůzce není souhlasem s výsledným návrhem.

Odborníci z praxe mají univerzitám co nabídnout. Jejich zapojení podporujeme. Nesmí však nahrazovat dialog s Radou vysokých škol, Českou konferencí rektorů a studentskými zástupci ani vytlačit volenou akademickou samosprávu z rozhodování.

Co mají univerzity společného s veřejnoprávními médii

Univerzity a veřejnoprávní média mají rozdílné poslání i způsob správy. Spojuje je ale potřeba pracovat bez politického nátlaku. Novináři musí mít možnost svobodně psát; výzkumníci přinášet i závěry, které jsou politické reprezentaci nepříjemné. Studující musí mít prostor ptát se, kriticky diskutovat a podílet se na správě svého prostředí.

U České televize a Českého rozhlasu se nyní projednává nahrazení poplatků financováním ze státního rozpočtu. Samotný rozpočtový model ještě automaticky neznamena ztrátu nezávislosti. Rozhodující jsou konkrétní záruky dostatečného a předvídatelného financování a ochrany redakční práce. V navrhované změně je považujeme za nedostatečné.

Společná otázka tedy zní: jak zabránit tomu, aby se rozhodování o penězích a vedení veřejných institucí změnilo v prostředek politického tlaku? Nemusí dojít k přímému zákazu výzkumu nebo reportáže. Riziko vzniká už tehdy, když se instituce musí obávat, jaké důsledky pro ni bude mít kritický postoj.

Jakou změnu chceme

Chceme moderní a odpovědně řízené univerzity, které mají dostatek prostředků a zůstávají svobodné. Proto požadujeme:

- zachovat klíčové rozhodovací pravomoci volených akademických senátů a účinné spolurozhodování studujících;
- přepracovat navrhované univerzitní rady a zajistit přesvědčivé pojistky proti nepřímému politickému ovlivňování;
- vypustit plošné omezení senátorského mandátu na dvě po sobě jdoucí funkční období;
- nastavit předvídatelné financování bez nátlaku při vyjednávání smluv a doplnit konkrétní plán posílení financování vysokých škol a podpory studujících;
- veřejně vypořádat zásadní připomínky a připravovat reformu v opravdovém dialogu s akademickou obcí.

Akademická samospráva se týká každého, kdo od univerzit očekává kvalitní vzdělávání, nezávislé poznání a odpovědnou službu veřejnosti. O tyto podmínky nám jde. Proto se ozýváme a vyzýváme vás, abyste se o připravované změny zajímali také.

Studentská komora Akademického senátu VUT